

АВШЕНЮК Н. Н.

СТАНОВЛЕНИЕ ЕВРОПЕЙСКИХ ТРЕБОВАНИЙ К КУРРИКУЛУМУ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ПОДГОТОВКИ

Статья посвящена актуальной современной проблеме, которая приобрела особую важность в контексте интернационализации высшего педагогического образования. На основе анализа документов Европейской Комиссии, а также исследований ученых из европейских стран автор раскрывает особенности европейского измерения развития куррикулума педагогического образования в странах ЕС.

Ключевые слова: куррикулум педагогического образования, европейское образовательное и научное пространство, общеевропейские принципы конструирования учебных программ.

AVSHENYUK N. M.

FORMATION OF EUROPEAN REQUIREMENTS FOR TEACHER EDUCATION AND TRAINING CURRICULUM

The article is devoted to the actual problem of nowadays, which is of great importance in the context of higher pedagogical education internationalization. Analyzing the European Commission documents and investigations of European researchers the author exposes the peculiarities of European dimension of pedagogical education curriculum development in EU countries.

Key words: teacher education and training curriculum, European educational and scientific space, common European principles of programme formation.

УДК 378.001.76:3.071

ШАХРАЙ Т.О.

м. Київ, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті проаналізовано поняття “педагогічна інновація” та визначено її місце в системі формування нової моделі вищої педагогічної освіти. Розглянута інноваційна освітня модель у контексті цивілізаційної парадигми бачення світу в умовах глобалізації нинішніх змін.

Ключові слова: освіта, інновації, освітні моделі

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах кардинальних змін соціально-економічних відносин та інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору фахова освіта спрямовується на забезпечення професійно-творчої самореалізації особистості, зростання соціальної значущості й престижності знань, формування інтелектуального потенціалу нації як найвищої цінності суспільства. У Державній комплексній програмі “Вчитель”, у законах України “Про освіту” та “Про вищу освіту”, у Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті особлива увага приділяється проблемі створення умов для підготовки висококваліфікованих кадрів, здатних до самостійного наукового пізнання, освоєння, впровадження наукоємних, інформаційних технологій, конкурентно-спроможних на ринку праці.

Системна криза в багатьох суспільствах, загроза різноманітних катастроф (екологічної, продовольчої, техногенної), відчуття невизначеності, страх перед майбутнім, який набуває масовості, свідчать про неефективність технократичного мислення з його схематизмом і стандартизованістю. Це обумовлено відсутністю гуманістичного начала, і традиційної моделі освіти, що виконує охоронну функцію: у вузькому сенсі – консервацію існуючої освітньої практики, а в широкому – соціальної дійсності.

Відтак, структурні зміни в системі педагогічної освіти об’єктивно пов’язані з загальними тенденціями перетворення зовнішнього середовища, досить складними процесами, що відбуваються в соціально-економічному, духовному житті суспільства. Притаманний сучасному розвитку цивілізації динамізм, нарощування її культурного потенціалу, посилення соціальної ролі особистості, інтелектуальної праці, швидка зміна техніки і технологій – усе це ставить принципово нові вимоги до освіти. Наразі, *нові виклики вимагають адекватної відповіді на прогнози, переосмислення ролі освіти у світі, що швидко змінюється, зокрема, розробки нової парадигми освіти, яка б відповідала вимогам ХХІ ст.*

Аналіз досліджень за проблемою. Сутність і проблеми традиційної та інноваційної моделей освіти знайшли відображення у працях таких російських та українських дослідників, як В.Ф. Взятишев, С.І. Гессен, В.Д. Данчук, М.Ф. Дмитриченко, Л.І. Романкова, Б.І. Хорошук; педагогічні інновації стали об’єктом дослідження українських науковців І.М. Дичківської, А. Підласого, І. Підласого, М.М. Оксиди, теоретичним основам становлення та розвитку інноваційних освітніх систем присвячена робота док. пед. наук О.М. Саранова. Проте визначення особливостей інновацій у сфері сучасної вищої педаго-

гічної освіти вимагають подальшого уточнення і конкретизації.

Варто пам'ятати, що "...системи освіти і педагогічні вчення відповідних епох... відображають на собі той колорит часу, підпорядковуючи окремі цілі виховання якоїсь із них, тій, що добилася гегемонії у культурній свідомості епохи...теократії середньовіччя відповідає релігійна система освіти, етатизму Давнини – державна система виховання, інтелектуалізму Просвітництва – інтелектуалістичне виховання" [7]. Відтак, *метою статті* є розкриття особливостей сучасної інноваційної моделі вищої педагогічної освіти, що відповідає новій цивілізаційній парадигмі бачення світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз педагогічних інновацій у соціокультурному контексті передбачає розуміння їх як частини соціального цілого, різновиду соціальних нововведень, стратегічною метою яких є вирішення широкого кола соціальних проблем і, зокрема, "формування і розвиток інноваційних здібностей нації", перетворення творчості у норму людської діяльності [14, с. 20]. Отже, цілі, зміст, технології педагогічного процесу об'єктивно обумовлені, задаються системою більш високого рівня, підсистемою якої є освіта, – суспільством. На цю закономірність освіти вказував ще С.І. Гессен: "Цілі освіти – це цілі відповідно до суспільства" [3, с. 35].

Комплексною основою нового світу має стати *цивілізаційна парадигма освіти*, в тому числі і вищої педагогічної освіти, що в ідеалі має готувати таку глобальну людину, яка б своєю діяльністю, своїм життям здатна і готова забезпечувати буття свого народу, суспільства і держави в усіх її формах, про-явах у відповідності до вимог часу.

Народження нової парадигми вищої педагогічної освіти супроводжується розробкою нових цілей та завдань: формування відповідних світоглядних позицій, розуміння інноваційного розвитку в контексті світових цивілізаційних процесів до відпрацювання навичок спілкування зі світом, людьми з інших країн, переймання їх досвіду і досягнень.

Цивілізаційна парадигма вищої педагогічної освіти дозволить реалізувати нелінійно-цілісний та інноваційний підходи у її вивченні, виявити взаємодію кроскультурної спрямованості соціальних змін, що відбуваються, з транзитивним потенціалом освіти, розкрити природу освіти як системи, що самоорганізовується. Транзитивність освіти у цьому контексті означає сполучуваність головного – цивілізаційного базису з усіма наступними параметрами освіти в їхньому зв'язку між собою, тобто цивілізаційного і соціокультурного, а далі з інноваційним, гуманістичним, антропологічним, синергетичним параметрами.

Нагромаджений емпіричний матеріал по використанню новацій в освіті, який вимагав

науково-теоретичного осмислення, призвів до появи нової галузі дослідження – *педагогічної інноватики*, що займається вивченням проблем створення, поширення, засвоєння і застосування педагогічних нововведень. Основними *складовими освітньої інноватики* визнаються теорія створення інновацій у системі освіти (педагогічна неологія); методологія сприйняття, оцінки та інтерпретації нового в соціології, дидактиці, психології, менеджменті; технологія і досвід практичного застосування освітніх інновацій [8, с. 89].

Для освіти *термін "інновація"* лишається відносно новим. У цьому вбачається одна з причин існування різних його тлумачень Педагогічні інновації розглядаються одними науковцями як процес створення, поширення й використання нових засобів (Ю.М. Краснобокий, В.Ф. Мішкурова, М.І. Пащенко, В.М. Лапін, Є.І. Огарьов), – іншими – як результат (продукт) діяльності, процес створення нового (А.В. Васильєв, П.Н. Завлін, Л.В. Буркова) [11, с. 306–307]. І.М. Дичківська стверджує, що є всі підстави розглядати інновацію і як процес, і як продукт (результат). На думку дослідниці, "інновація – це нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях" [4, с. 21]. І. Підласий та А. Підласий визначають, що інновації – це ідеї, процеси, засоби, результати, взяті в єдності якісного вдосконалення педагогічної системи [12, с. 3]. Більшість авторів, даючи визначення педагогічних (освітніх) інновацій як ключову їх ознаку називають істотною зміну результатів навчально-виховного процесу, якісне вдосконалення всієї педагогічної системи.

Під *освітньою інновацією* прийнято розуміти "новий підхід до організації народної освіти, пов'язаний з вимогами економічного, соціального, політичного та культурного життя народу, і реформування на цій основі її теоретико-методологічних засад, концептуальних підходів, структури, створення оригінальних технологій навчання і виховання, методів управління, впровадження у практику наукових досягнень і поширення передового досвіду" [12, с. 210].

Інноваційна освіта як нова модель пост-індустріального суспільства, стратегічною метою якої є подолання кризи в освіті, а через неї і системної кризи у суспільстві, будеться на новому розумінні сутності освіти, по-іншому вибудовує освітній процес, *змінює диспозицію учасників навчального процесу – студента і викладача, збагачується культурним змістом*. Перехід до інноваційної освіти пов'язується зі зломом стереотипів педагогічного мислення, звичного способу професійної діяльності, в межах якої функція викладача зводиться до трансляції соціокультурного спадку. *Нова модель освіти* має подвійну природу. З одного боку, вона має бути адап-

тованою до існуючої соціально-педагогічної ситуації в країні, оскільки базується на традиціях, культурних і національних особливостях, а з іншого – вона має бути націлена на майбутнє і відігравати прогностичну функцію. Також вона має бути не тільки детермінованою соціально-економічними, духовно-моральними сторонами життя суспільства, але й детермінує їх, активно впливає на базові основи суспільства [13].

Сьогодні, в умовах процесу глобалізації та інноваційних змін, великого значення у розвитку вищої педагогічної освіти набуває використання різноманітних інформаційних, інтелектуальних та інноваційних освітніх технологій. Інформаційні освітні технології – технології навчання, наукових досліджень і управління, засновані на застосуванні обчислювальної та іншої інформаційної техніки, а також спеціального програмного, інформаційного і методичного забезпечення. Інформаційні технології можуть бути орієнтованими на спеціальні технічні інформаційні засоби, адже сьогодні в системі освіти можуть використовуватися і використовуються наступні інформаційні засоби: електронні підручники, мультимедійні системи; експертні системи; системи автоматичного проектування, банки і бази даних; електронні бібліотечні каталоги та Інтернет (глобальні), національні (регіональні, галузеві і локальні) мережі тощо [1].

Інтелектуальні освітні технології – технології створення нового інтелектуального продукту в процесі проектування і реалізації навчально-наукової діяльності. Ці технології забезпечують формування у фахівців нових інтелектуальних властивостей і науково-технологічних прийомів генерування і відтворення нових знань, базуються на методах науково-технічної творчості (синетика, мозкова атака, морфологічна матриця ідей), прийомах креативної метапедагогіки, а також на технологіях штучного інтелекту [10]. У процесі реалізації інтелектуальних технологій застосовують традиційні засоби уявлення та обробки знань (компоненти аналізу і синтезу інформації, інтелектуалізовані інтерфейси) [5]. Інноваційні освітні технології – це технології створення, розповсюдження, впровадження, використання і комерціалізації нових технологій та видів послуг.

В освітній сфері існує три типи освітніх технологій: радикальні, комбіновані, модифіковані. Інноваційні освітні технології розвиваються за наступними напрямками: пошуки по лінії репродуктивного навчання; пошуки по лінії пізнавально-прикладних (наукових) досліджень; розробка моделей навчальної дискусії; організація навчання на основі ігрових моделей [6, с. 115].

Найбільшу актуальність мають інновації у сфері вищої педагогічної освіти, спрямовані на формування особистості педагога-профе-

сіонала, його здатності до науково-технічної та інноваційної діяльності на основі соціального замовлення, оновлення змісту освітнього процесу, професійно-творчої діяльності. Розвиток наукомістких освітніх технологій передбачає системну інтеграцію найбільш ефективних освітніх технологій у цілісну систему з використанням самих доскональних навчально-педагогічних методів і засобів, технічних, у т.ч. інформаційних засобів і програмного забезпечення. Єдина система управління усіма ступенями педагогічної освіти відкриває сприятливі можливості для розвитку інтеграційних процесів між університетами, педагогічними навчальними закладами, загальноосвітньою школою і професійно-технічними училищами. Зближення цілей, змісту і форм організації підготовки педагогів в університетах, в педагогічних університетах, педагогічних коледжах створить умови для співробітництва в навчально-науковій діяльності, сприятиме фундаменталізації педагогічної освіти та поліпшенню психолого-педагогічної і практичної підготовки педагогів. Формами такої інтеграції можуть бути навчально-науково-педагогічні комплекси, міжвузівські кафедри, лабораторії, відділи.

Таким чином, реалізується поєднання психолого-педагогічних, дидактичних, інтелектуальних, інформаційних та інших складових в контексті освітнього процесу. Функціональне об'єднання “технологій і психології”, педагогічних технологій і “технічних технологій” здійснюється таким чином, що реалізуються умови щодо формування різноманітних знань, які забезпечують високу ефективність креативних форм професійної педагогічної діяльності [2].

Структуру готовності до інноваційної педагогічної діяльності розглядають як сукупність мотиваційного, когнітивного, креативного, рефлексивного компонентів, які взаємообумовлені між собою.

Мотиваційний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності виражає усвідомлене ставлення педагога до інноваційних технологій та їх ролі у розв'язанні актуальних проблем педагогічної освіти. Він є стрижнем, навколо якого конструюються основні якості педагога як професіонала, оскільки від того, чим мотивує педагог свою готовність до інноваційної діяльності, залежать характер його участі в інноваційних процесах, досягнуті результати у навчанні і вихованні дітей. Показниками мотиваційного компонента готовності до інноваційної педагогічної діяльності є пізнавальний інтерес до інноваційних педагогічних технологій та особистісно-значущий смисл їх застосування.

Когнітивний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності об'єднує сукупність знань педагога про суть і специфіку інноваційних педагогічних технологій, їх

види та ознаки, а також комплекс умінь і навичок із застосування інноваційних педагогічних технологій у структурі власної професійної діяльності. Цей компонент є результатом пізнавальної діяльності. Його характеризують обсяг знань (ширина, глибина, системність), стиль мислення, сформованість умінь і навичок педагога.

Креативний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності реалізується в оригінальному розв'язанні педагогічних завдань, в імпровізації, експромті. Його важливість породжена творчим характером інноваційної діяльності. Ознаками креативності є здатність до створення нового, нетрадиційний підхід до організації навчально-виховного процесу, вміння творчо вирішувати будь-які професійні проблеми, взаємодіяти з вихованцями, колегами, батьками дітей, вміння розвивати креативність дітей, що втілювалося б у їх поведінці.

Рефлексивний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності характеризує пізнання й аналіз педагогом явищ власної свідомості та діяльності. Реалізується цей компонент через такі рефлексивні процеси, як саморозуміння й розуміння іншого, самооцінювання й оцінювання іншого, самоінтерпретація й інтерпретація іншого. Здатність людини рефлексивно ставитися до себе і до своєї діяльності є результатом освоєння (інтеріоризації) нею соціальних відносин між людьми. На основі взаємодії з іншими людьми, прагнучи зрозуміти думки і дії іншого, людина виявляє здатність рефлексивно поставитися до себе.

Отже, пошук, освоєння і застосування відомих педагогічних інновацій, аналіз отриманих результатів і власного індивідуального стилю роботи можуть сприяти створенню педагогом нових інноваційних освітніх технологій. Мотиваційний, когнітивний, креативний і рефлексивний компоненти в сукупності презентують структуру *готовності педагога до інноваційної діяльності*. Ця готовність є особистісним утворенням, яке опосередковує залежність між ефективністю діяльності педагога і його спрямованістю на вдосконалення свого професійного рівня.

Відтак, застосування сучасних освітніх технологій щодо підготовки фахівця та розвитку особистості спрямовано на формування високого професіоналізму і компетентності; креативного мислення; активної, творчої, ініціативної особистості; конкурентоспроможного фахівця, здатного працювати в нових умовах ринку; ділових якостей, що характеризуються високим рівнем фахової, професійної підготовки; науковими основами управління; високим рівнем адміністративних здібностей; високими морально-етичними якостями.

У вищій освіті спостерігається тенденція до переходу від технократичної до культурної й гуманістичної концепції розвитку особисто-

сті спеціаліста. Основою інноваційної моделі вищої педагогічної освіти мають стати педагогічні інновації, що спрямовані на підвищення якості виховання та освіти студентів; формування гармонійно-розвиненої, інноваційно-мислячої, професійно-підготовленої людини, орієнтованої на загальнолюдські цінності; надання освітньому процесу особистісно-орієнтованого, гуманістичного характеру. Успіхи народів і суспільств у наш час все більшою мірою визначаються їх здатністю продукувати і сприймати різного роду нововведення" [9, с. 8].

Створення інноваційної моделі вищої педагогічної освіти – це оптимальний шлях цивілізаційного розвитку світу в умовах глобалізації, з його інноваційними, культурними і соціальними трансформаціями, становленням нового інформаційного суспільства.

Література

1. Авдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации / Р.Ф. Авдеев. – М.: Владос, 1994. – 336 с.
2. Балдин К.В. Информационные системы в экономике: учебник для вузов / К.В. Балдин, В.Б. Уткин. – [3-е изд.]. – М.: Дашков и К^о, 2006. – 395 с.
3. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С.И. Гессен. – М.: Изд-во "Лабиринт", 1995 – 318 с.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
5. Дмитриченко М.Ф. Вища освіта: Болонський процес: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / М.Ф. Дмитриченко, Б.І. Хорошун, О.М. Язівська, В.Д. Данчук. – К.: Основи, 2006. – 440 с.
6. Концепція державної програми розвитку освіти на 2006–2010 роки. Схвалення розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.07.2006 № 396-р. – Вища школа. – 2006. – № 3. – С.114–119.
7. Кумбс Ф. Кризис образования в современном мире: системный анализ / Ф. Кумбс. – М.: Мысль, 1970. – 294 с.
8. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы / Н.М. Лавриченко. – К.: Віра інсайт, 2000. – 444 с.
9. Лапин Н.И. Актуальные проблемы исследования нововведений / Н.И. Лапин // Социальные факторы нововведений в организационных системах: труды конференции. – М, 1980.
10. Мартинюк С.Є. Генезис інформаційної цивілізації / С.Є. Мартинюк. – Запоріжжя: Просвіта, 2002. – 150 с.
11. Окса М.М. Інновації як передумова зростання педагогічної майстерності менеджера освітнього закладу / М.М. Окса // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: збірник наукових праць ДонДУУ. – 2009. – Т.Х. – Вип.115. – 347 с.
12. Підласий І. Педагогічні інновації / І. Підласий, А. Підласий // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3–17.
13. Саранов А.М. Теоретические основы становления и развития инновационных образовательных систем: автореф. дисс. на соиск. уч. степ. док. пед. наук. – Волгоград, 2000. – 26 с.
14. Шукшунов В.Е. Инновационное образование / В.Е. Шукшунов, В.Ф. Взятыйшев, А.Я. Савельев, Л.И. Романков // Высшее образование в России. – 1994. – № 2. – С. 14–24.